

БЕЗХРЕБЕТНА ЕВРОПА

(Europa Invertebrata)*

Звичайно, мене цікавить тут **Європа** не як певне географічне, історичне, а навіть культурне поняття; ні – я маю на увазі Європу, як певну **громадсько-моральну спільноту** та як певний ідеал еманципаційних змагань освіченого людства.

Таким поняттям для означення вищої мети людського поступу була Європа перед війною, коли справді існувало **європейське сумління**, до якого могли відкликуватися всі покривдені та поневолені. Жодні географічні чи політичні кордони не існували тоді для прилюдного протесту Європи проти замаху на людські права.

Я міг би навести безліч фактів на доказ цього твердження, та гадаю лише кілька найяскравіших.

Стихійний протест усієї Європи в 1899 р. проти замаху царського уряду на автономію Фінляндії. Масовий її протест у справі безвинно засудженого Дрейфуса. Загальний засуд Австро-Угорщини, яка 1909 р. аранжувала у Загребі відомий, провокаційний процес проти сербохорватської коаліції. Обурення, з яким європейська громадська думка zareагувала на розстріл Фр. Фервера в Барселоні, що безвинно загинув, як жертва клерикального фанатизму старої Іспанії. Кривди й утиски українського народу також знаходили відгук і симпатії в тодішній Європі, яку найкраще з морального боку характеризує славетне “Raccuse!” (Я оскаржую!) **Е. Золі** та живим втіленням якої була незабутня постать норвезького барда – **Б. Бернсона**...

Ця Європа, як символ моральної та культурної солідарності, як авангард духового панєвропейзму – розпалася в жахливій пожежі світової війни. Трагічним свідком її агонії був **Р. Ролян**, що залитий кровю білий прапор цієї Європи героїчно тримав “au dessous de la mèle” (понад сутичками) на неутральному ґрунті Швейцарії.

Нова Європа, на якій тяжить страшна амора кривавого всесвітнього божевілля 1914–1918 років, чимало розгубила з духової спадщини своєї довоєнної попередниці. А передовсім, і помимо панєвропейських змагань свого політичного ранку, вона не має всеєвропей-

* За Україну 1–2 (1933) 11–12.

О. Бочковський. Безхребетна Європа

ського морального патосу й солідаризму зперед 1914 року. Етика й сумління Нової Європи є, так би мовити, політично партикуляризовані: залежать від державних кордонів і політичних систем. Злочини, несправедливість, кривди розцінюються нею з погляду **політичного утилітаризму** та конюнктури. Нова Європа не вміє ще стихійно й безпосередньо обурюватися й протестувати, як це робила довоєнна її попередниця. Давніше Європа реагувала на те, **що й як** сталося. Тепер її цікавить передовсім, **де й у кого** щось трапилося. Залежно від цього, вона або мовчить, або реагує. Злочин перестає бути злочином, кривда кривдою, утиск утиском, насильство насильством у зв'язку з тим, чи вони сталися напр. у Москві, або в Берліні, по цей, чи по той бік совітського кордону.

Ніщо мабуть не може краще потвердити цю мою думку, як сучасне **совітофільтство** та **гітлерофобія** Європи. Слід отже на цьому зупинитися зокрема.

Про **більшевізм**, як суспільну й політичну систему, можна, звичайно, бути ріжних думок. Можна його приймати або відкидати. Можна ним захоплюватися або обурюватися. А інша річ **совітська держава**, як спроба практичного здійснення большевицької доктрини, а особливо **заходи й способи**, якими червона Москва реалізувала та реалізує науку Леніна. **Аморалізм** цієї політики є безприкладний в історії, бодай у новітній. Моральний її нігілізм є наявний. Відома езуїтська засада – “мета виправдовує засоби” – знайшла в большевицькій політиці своє найкраще втілення. **Провокація** – була та є найголовнішим засобом совітської соціотехніки. Людожерчий масовий терор став побутовим явищем у ССРСР. Ніколи й ніде людська гідність не були так принижені та збезчещені, як у сутінку большевицької **ГПУ**. Ніде мабуть людські найелементарніші права не порушувалися з більшим глумом і цинізмом, ніж під совітською диктатурою, де особиста й громадська воля є лише мітичним спогадом, де відновлено кріпацтво, де легалізовано примусову працю, де 9/10 населення є фактично поза законом узагалі. А проте європейське сумління **масово й стихійно** ані разу не запротестувало проти дикунства та бузувірства большевицької політики. Європейська наука, література, мистецтво не спромоглися на **солідарний** протибольшевицький виступ, що морально осуджував би злочинства совітської Москви. Не знайшлося в Європі нікого, хто слідами Е. Золі кинув би в обличчя большевицьким катам своє грізне:

“Я обвинувачую!”. Мовчала вперто “Ліга оборони прав громадянина й людини”, яка не проминула ані одного випадку, коли треба було захистити когось із європейських комуністів, що опинилися під загрозою смерті. Мовчав також Р. Ролян, забувши свою засаду “au dessous de la mêlée” та отверто став на бік совітської диктатури. А з ним майже вся поступова, демократична та соціалістична Європа. Проти московського більшевизму виступила тільки європейська **правиця**, протест якої саме з **політичних** причин не міг мати значного масового авторитету і в кожному разі не був голосом **усієї** Європи. Через це саме й протест Ватикану не був висловом усеєвропейського сумління, але голосом католицької церкви, що осуджував передовсім воюючий протирелігійний атеїзм червоної Москви. Був, правда, час, коли Європа погрожувала більшевизмові **мілітарною інтервенцією**. Але до цього її спонукали, з одного боку, страх перед світовою революцією, яку пропагував III московський інтернаціонал, а з другого – мотиви **кон'юнктурно-політичного**, а не **морального** порядку.

Назагал отже позиція нової Європи до більшевизму була: “Моя хата з краю”, що на політично-дипломатичному жаргоні облудно називалося **засадою неутральности**. Окремі мужні виступи декого з чільних європейців із моральним засудом більшевицьких душоубств – це виїмки, що тільки стверджують попередню тезу. Таксамо, як доводить це чимала совітофільська європейська література, особливо ж різних очевидців і політичних туристів. Для них совітська держава – це свого роду соціальна лабораторія, де більшевики масово переводять свій суспільний досвід нового громадського ладу. Європейські совітомани, що з обуренням відкидають саму думку про можливість подібного політичного експерименту в себе, над своїм народом і над рідною країною, з майже цинічною байдужістю дивляться на нечувану жорстокість і нелюдськість більшевицької соціотехніки. Для них ця “соціальна вівісекція” в ССРСР – це неминуче лихо, зовсім зрозуміле на тлі, мовляв, епохального революційного досвіду більшевиків. Їм імпонують совітські планетарні пляни та їх промислові гіганти або хліборобські колхози. Вони захоплюються тим соціальним раєм, що має бути в ССРСР. за 50 або 100 років, і не бачать того жахливого пекла, в якому тепер загибають і вмирають мільйони совітського населення. Вертаючися звідти, побачивши ССРСР, з вікон міжнародних експресів або на кількох зразкових комунах чи установах, вони, як напр. геніяльний безхребетник Б. Шоу – вихваляють у Європі нечувані досягнення

О. Бочковський, *Безхребетна Європа*

большевизму. СРСР для них – це Мекка майбутнього відновленого людства. Одним словом, супроти большевизму сучасна Європа не спромоглася піднятися до моральних висот всеєвропейського солідаризму. Що більше! Вона не змогла просто по-людськи відчувати кривавий жах радянської дійсності та по-старому запротестувати проти радянського терору стихійним – **“Не можна мовчати”!!!**

Звичайно, цю моральну прострацію Нової Європи можна вважати за вислід (*Першої – І. К.*) світової війни, що приспала найкращі людські почування й розбудила найгірші атавістичні інстинкти людини. Через це Нова Європа морально є, мовляв, безхребетною. До певної міри таке припущення оправдане, але не зовсім. Бо й **безхребетною** сучасна Європа є також лише **кон'юнктурно**. Вона мовчала на радянські душогубства, але стихійно відгукнулася на методи німецького **гітлеризму**. В цьому власне й найстрашніша моральна її депривація. Бож ті самі люди, що ухилялися від протестів проти большевиків, або навіть виявляли своє соціофільство, тепер стали на чолі міжнародної акції проти гітлеризму, як напр. славетний проф. Айнштайн, що свого часу взяв назад свій підпис зпід протесту європейських учених проти провокаційного монстр-процесу у Москві, де безвинно засуджені були на смерть наукові спеціалісти. Я питаю, як це можливо й через що так сталося?! Адже політичні методи гітлеризму нічим не відрізняються від радянських.

І нараз Європа, що 15 років мовчанкою реагувала на радянські дикунства й криваве божевілья, тепер стихійно й масово повстала проти методів гітлерівського правління. Гітлерівській Німеччині оголошено господарський й культурний бойкот. По цілому світу відбуваються віча протесту, скеровані проти сучасного Берліну. Вся світова преса таврує політичні методи цього режиму. Величезна протестаційна протигітлерівська література появилася вже на всіх культурних мовах. Повстав міжнародний комітет із метою боротьби проти гітлеризму. Видано оце саме “брунатну книгу”, що є актом обвинувачення проти влади гахендовців. Незабаром має відбутися міжнародний суд у справі підпалу німецького парламенту. Світова наука, література, політика, словом, уся еліта культурного людства, спонтанно й солідарно опинилася на одному протигітлерівському фронті.

Але 15 років це саме робили й роблять московські більшовики. Питаю, через що Європа з цього приводу міжнародньо мовчала, або в кращому випадку десь по закутках нишком протестувала?! Питаю, чому європейська еліта все демонстративно трималася осторонь від цих протестів?!

Чи може гітлеризм розбудив приспане її сумління? Може таким чином сучасна Європа знайшла врешті свій моральний хребет? Тоді протест її має бути спрямований не тільки проти **Берліну**, але й проти **Москви**. Адже ж там існують Соловки та заслання, а ГПУ, яку з таким захопленням оце саме похвалив **М. Горький**, як найкращу школу перевиховання неслухняного совітського громадянства, – снує далі своє провокаційне павутіння. Аджеж тим голодом виморюють мільйони селян, а чесних людей розстрілюють, висилають, саджають у тюрми або доводять до самогубства!!!

Ще **не запізно** протестувати проти більшовицького терору. Європа мусить надолжити те, що злочинно досі прогавила. Протестуючи проти диктатури Гітлера, мусить протестувати також проти диктатури Сталіна. Лиш тоді її протест не буде кон'юнктурним, але досягне вершин морального патосу, на вислів людяности й засуду насильства взагалі.

Прага, 5.IX.1933.

Публікація та редагування Ірини Каневської